

ניסויים הקדמיים לזיהוי פרומון המין בעש התמר הגדול *Aphomia sabella*
Preliminary experiments to identify the pheromone of the Greater
date moth *Aphomia sabella*

ענת זאדה - המכון להגנת הצומח, מרכז וולקני, מנהל המחקר החקלאי
דפנה הררי - מו"פ ערבה תיכונה וצפונית
סבטלנה דוברינין - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
אבי סדובסקי - מו"פ ערבה דרומית
דני בלומברג - המכון להגנת הצומח, מרכז וולקני, מנהל המחקר החקלאי
כתובת דוא"ל: anatzada@volcani.agri.gov.il

עש התמר הגדול *Arenipses (Aphomia) sabella* Hampson מצוי במרבית אזורי גידול התמר בישראל, אך בעיקר במטעי הערבה. הזחלים תוקפים את העלעלים הרכים שבלולבים, פוגעים בפירות ירוקים או בשלים ואף נוברים בידות האשכולות. האמצעים לניטור עש התמר הגדול מוגבלים כיום. באם ימצא פרומון מין של המזיק, כפי שקיים בעשים רבים ממשפחת ה-*Pyralidae*, אזי תפתח דרך לנטרו ויתכן שגם להדבירו. באביב 2012 בוצעו ניסויים ראשוניים לזיהוי פרומון המין.

פרטים בוגרים שנאספו ממטעים ליד תחנת יאיר בערבה, הובאו למעבדה לכימיה של פרומונים במנהל המחקר, שם הושמו במערכת איסוף SPME-GC/MS, הדוגמת אוריה מהחרק באופן רציף כל שעתיים במשך היממה. מערכת זו משמשת לזיהוי פרומונים של מזיקים מסוגים שונים כגון עשים, דבורים, זבובים, פשפשים וכנימות קמחיות על בסיס המחזור היומי של שחרור הפרומון בחרק. במהלך האנליזות נמצאו מספר חומרים המופיעים באופן מחזורי בשעות מסוימות ביום הן בנקבות והן בזכרים. תופעה זו של קיום פרומון מין בזכרים אינה נדירה כלל בעשים מתת-המשפחה *Galleriinae*, ולפיכך נראה כי מדובר בפרומון מין.

חלק מהמרכיבים שזוהו סונתזו במעבדה לכימיה של מנהל המחקר וחלקם נרכשו ובהמשך הוספו בנדיפיות (אמצעי לשחרור מבוקר) המקובלות לניטור. מלכודות דבק ונדיפיות בתוכן נתלו במטעים במשך עונת הגידול, אך לא הביאו ללכידת עשים. יתכן ובפיתיון חסרים מרכיבים שטרם זוהו. לשם הפקת הפרומון באופן סדיר ובכמות שתקל על האנליזה, יש לקבל אוכלוסיית עש (נקבות וזכרים בוגרים בנפרד). מאחר ואת הזחלים הנוברים בעץ קשה למצוא בכמויות, יש לבסס שיטה לגידול העש בתנאי מעבדה. העש נחשב קל לגידול, ולכן במידה והגידול יצליח- ימשיך צוות המעבדה לכימיה של פרומונים במינהל המחקר להפיק פרומון מבוגרי שני הזוויגים על מנת לזהות את כל מרכיביו עד שימצא פיתיון המושך את אחד הזוויגים בשדה. זיהוי מלא של הפרומון יאפשר לקבל בעתיד מושג טוב על הפנולוגיה של המזיק במטעים.